

ÇOK BOYUTLU KADERCİLİK ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE'YE UYARLANMA ÇALIŞMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ARAŞTIRMASI

NESRULLAH OKAN

¹Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, PDR Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-9496-6417

HALİL EKŞİ

Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, PDR Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000-0001-7520-4559

MUSTAFA KUMRU

Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen
ORCID ID: 0000-0002-5349-2665

Özet

Kader konusu sürekli olarak insanlığı meşgul eden bir olgu olmuştur. Bu olgunun oldukça farklı şekillerde ele alındığı bilinmektedir. Felsefeden tutun, ilahiyat, psikoloji sosyoloji gibi çoğu bilim dalı bir şekilde kadercilik ile ilgilenmiştir. Çünkü kader ve kadercilik meseleleri bir anlamda insanı anlayanın ve keşfetmenin anahtarını oluşturmaktadır. Esparza ve diğerleri (2015) ise çok boyutlu kadercilik ölçeğini geliştirmişlerdir. Bireylerin kadercilik anlayışlarını çok boyutlu bir perspektiften ele alan bu ölçme aracı, mevcut araştırmanın konusunu meydana getirmektedir. Bu çalışma çok boyutlu kadercilik ölçeğini Türkçe'ye uyarlamak amacıyla yapılmaktadır. Uyarlamada ilk etapta dil eşdeğerliliği literatürdeki basamaklar takip edilerek sağlanmıştır. Yapı geçerliliği için 310 katılımcıdan toplanan veriler ile de doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Yapılan analizler neticesinde ölçeğin beş boyutlu ve 30 maddeli hali doğrulanmıştır. Ölçek için elde edilen iyilik uyum değerleri literatürde belirtilen değerler aralığında yer almaktadır ($X^2/sd=1,982$; $p<.000$; $RMSEA=0.056$; $RMR=0.099$; $CFI=0.908$; $GFI=0.855$; $IFI=0.910$). Uyarlaması yapılan çok boyutlu kadercilik ölçeği için güvenilirliği için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısına bakılmıştır. Analiz sonucunda kadercilik alt boyutu için $\alpha=.791$; karamsarlık alt boyutu için $\alpha=.775$; içsellik alt boyutu için $\alpha=.701$; şans alt boyutu için $\alpha=.721$ ve ilahi kontrol alt boyutu için $\alpha=.933$ şeklinde hesaplanmıştır. Sonuç olarak uyarlama aşamalarında uygun analiz sonuçları elde edilmiş ve Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeği (ÇBKÖ) bilim literatürüne kazandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikoloji, Kader, Kadercilik, Uyarlama, Geçerlik, Güvenirlik

Abstract:

The subject of fate has always been a phenomenon that occupies humanity. It is known that this phenomenon is handled in quite different ways. Esparza et al. (2015) developed the multidimensional fatalism scale. This measurement tool, which deals with individuals' understanding of fatalism from a multi-dimensional perspective, forms the subject of the current research. This study is carried out in order to adapt the multidimensional fatalism scale to Turkish. In the adaptation process, language equivalence was achieved by following the steps in the literature in the first place. Confirmatory factor analysis (CFA) was performed with the data collected from 310 participants for construct validity. As a result of the analysis, the five-dimensional and 30-item version of the scale was confirmed. Goodness-of-fit values obtained for the scale are within the range of values specified in the literature ($X^2/sd=1,982$; $p<.000$; $RMSEA=0.056$; $RMR=0.099$; $CFI=0.908$; $GFI=0.855$; $IFI=0.910$). For the adapted

multidimensional fatalism scale, the Cronbach alpha internal consistency coefficient was examined for its reliability. As a result of the analysis, for the fatalism sub-dimension $\alpha = .791$; $\alpha = .775$ for pessimism sub-dimension; $\alpha = .701$ for the endogeneity sub-dimension; $\alpha = .721$ for chance sub-dimension and $\alpha = .933$ for divine control sub-dimension. As a result, appropriate analysis results were obtained in the adaptation stages and the Multidimensional Fatalism Scale was introduced to the scientific literature.

Structured Abstract: To touch on the concepts of fate and fatalism, destiny means "to have power, to plan, to do with measure, to determine the shape and quality of something, to know its value, to narrow its sustenance" (Pirinç, 2018). In a broader sense, the concept of destiny is used to mean that Allah plans in advance and creates and reveals events that affect people's lives in a good or bad way, the situations and movements of living and non-living beings, as well as actions that require responsibility (Kazanç, 2007). . If we need to define destiny from a religious point of view, we can say that "God knows in advance what we will do and what events will happen to us" (Kaya and Bozkur, 2015). Fatalism/Fatalism, which expresses the belief that everything in life is predetermined by a supernatural will and that this determined destiny will not change, is another concept that needs to be mentioned. Belief in destiny is a worldview that accepts the existence of divine will above the will that one has, as well as being aware of one's own will and responsibilities (Kasapoğlu, 2008). It is a very important issue to have a multidimensional measurement tool related to destiny and fatalism, which has been the subject of constant debate since the arrival of mankind on earth. Therefore, it is thought that there is a need for a measurement tool that deals with the concept of destiny in a multidimensional way. Based on this idea, the main purpose of this study is to adapt the Multidimensional Fatalism Scale, which is the subject of this research, into Turkish.

Method: This research is a scale adaptation study carried out with the descriptive survey design of the quantitative research, which deals with the adaptation of the Multidimensional Fatalism Scale into Turkish in terms of various psychometric properties. The aim here is to express the phenomenon to be investigated in detail. In addition, studies such as ability tests and attitude tests developed or adapted are also evaluated under the title of the descriptive research group (Büyüköztürk et al., 2019). Data were collected from 310 individuals between the ages of 18-40 for the validity and reliability study to adapt the Multidimensional Fatalism Scale to Turkish. 72 (23.2%) of these individuals were male and 238 (76.8%) were female participants. 17 data that filled the measurement tool incompletely or incorrectly were not included in the analysis. In the first stage, data collection was performed for confirmatory factor analysis. In addition, data were collected for criterion validity.

Findings: Confirmatory Factor Analysis (CFA) was conducted for the Multidimensional Fatalism Scale, which consists of 30 items and five sub-dimensions. The main purpose of using confirmatory factor analysis is to adapt the scale to Turkish by remaining faithful to the original version of the scale. For this reason, exploratory factor analysis was not needed. In the confirmatory factor analysis for the scale, the five sub-dimensions and 30-item structure of the scale were tested and the necessary results were examined. According to the results obtained, the five sub-dimensions and 30-item structure of the scale were confirmed according to Turkish culture. The five-factor and 30-item structure of the Multidimensional Fatalism Scale was confirmed by confirmatory factor analysis, and fit indices were obtained between the desired values ($\chi^2/sd=1,982$; $p<.000$; $RMSEA=0.056$; $RMR=0.099$; $CFI=0.908$; $GFI=0.855$; $IFI=0.910$).

Conclusion: The English items of the Multidimensional Fatalism Scale developed by Esparza et al. (2015) were translated into Turkish by following the translation steps. The fact that the translation process is bidirectional and that the necessary corrections are made by experts

promptly is an indicator of the successful translation of the scale items. CFA was performed for the construct validity of the scale with the data obtained from the items translated into Turkish. According to the analyzes obtained as a result of CFA, it was concluded that the scale consisted of 30 items and five sub-dimensions as in the original. Likewise, the fit indices obtained as a result of CFA are at good and acceptable levels ($X^2/sd=1.982$; $p<.000$; $RMSEA=0.056$; $RMR=0.099$; $CFI=0.908$; $GFI=0.856$; $IFI=0.910$). In the study conducted by Esparza et al. (2015), fit indices were obtained as ($X^2/sd=0.610$; $p<.001$; $RMSEA=0.04$; $RMR=0.05$; $CFI=0.970$; $NFI=0.94$). As a result, the construct validity of the scale was ensured according to the results of Multidimensional Fatalism CFA with 30 items and five sub-dimensions, which was adapted into Turkish with this study. For the reliability of the adapted Multidimensional Fatalism scale, the internal consistency coefficient and the difference between the upper and lower groups of 27% were examined. The Cronbach's Alpha value of the five-dimensional scale was $\alpha=.791$ for the fatalism sub-dimension; $\alpha=.775$ for the pessimism sub-dimension; $\alpha=.701$ for the interiority sub-dimension; $\alpha=.721$ for chance sub-dimension and $\alpha=.933$ for divine control sub-dimension. The t-test of the 27% slices was also significant (negative stress= $37,985$; $p<.001$ and social stress= -10.755 ; $p<.001$). In the original version of the Multidimensional Fatalism Scale, the internal consistency coefficient was $\alpha=.76$ for the fatalism sub-dimension; $\alpha=.76$ for the pessimism sub-dimension; $\alpha=.80$ for the interiority sub-dimension; $\alpha=.82$ for chance sub-dimension and $\alpha=.92$ for divine control sub-dimension (Esparza et al., 2015). When the internal consistency coefficients obtained for the scale are examined, it is seen that the results within the values accepted in the literature are obtained.

Keywords: Psychology, Fate, Fatalism, Adaptation, Validity, Reliability

Giriş

Kader ve kadercilik kavramlarına değinmek gerekirse, kader sözlükte “gücü yetmek, planlamak, ölçü ile yapmak, bir şeyin şeklini ve niteliğini belirlemek, kıymetini bilmek, rızkını daraltmak” gibi anlamlara gelmektedir (Pirinç, 2018). Daha geniş bir şekilde kader kavramı, insanların hayatlarına iyi ya da kötü şekilde etki eden olayları, canlı ve cansız varlıkların durum ve hareketlerini aynı zamanda sorumluluk gerektiren eylemleri, Allah’ın önceden planlaması ve uygun zamanda yaratması, ortaya çıkarması anlamında kullanılmaktadır (Kazanç, 2007). Dini bakış açılarıyla kaderi tanımlamak gerekirse “tanrının bizim ne yapacağımızı, başımıza hangi olayların geleceğini önceden bilmesidir” diyebiliriz (Kaya ve Bozkur, 2015). Hayatta var olan her şeyin doğaüstü bir irade tarafından daha önceden belirlendiği ve belirlenen bu yazgının değişmeyeceği inancını ifade eden Yazgıcılık/Fatalizm değinilmesi gerek diğer bir kavramdır. Kader inancı kişinin kendi iradesinin ve sorumluluklarının farkında olmasının yanısıra sahip olduğu iradenin üstünde ilahi iradenin varlığını kabul eden dünya görüşüdür (Kasapoğlu, 2008).

İnsanlar, hayatlarında meydana gelen olayları ya da durumları anlamlandırmaya çalışır. Bu süreç insana kendi kontrolü dışında bir şeylerin var olduğunu fark ettirir. Böylece insan bilmediği bu durumları bazı sebeplerle açıklamaya çalışır (Özbolat ve Kartopu, 2012). Bilimsel bilgiye ulaşamayan insanlar tüm olayları üstün bir gücün varlığına bağlamaya çalışmışlardır. Bu durum kadercilik anlayışını ortaya çıkarmıştır (Kasapoğlu, 2008). Kadercilik olayların ya da durumların sonuçlarını kabullenme noktasında, insanlar üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir (Eryücel, 2018). Diğer yandan da insanların üstün güç karşısında acizlik duygusuna kapılmalarına sebep olabilmektedir (Kasapoğlu, 2008). Ayrıca insanların kendi iradelerinin dışındaki bir üst iradeye teslimiyetle birlikte kişisel kontrol duygusunda ve öz yeterlikte eksiklik yaşanmasını olası hale getirebilmektedir (Kaya ve Bozkur, 2017).

Düşünce tarihinin birçok döneminde her şeyin tanrının iradesiyle olduğu savunulurken, insan iradesi göz ardı edilmiştir. İnsanlar doğa karşısında etki sahibi olmadıklarına inanmışlar,

evrenin ve doğanın kurallarına uyma ve kadere karşı boyun eğme eğiliminde olmuşlardır. Örneğin Epiktetos’a göre insan oyundaki aktöre benzer. Oyuncu oyunda rolünü oynamaktan başka, oyuna etki etmede söz sahibi değildir. Mutlak determinizmi savunan Spinoza’ya göre insan davranışları tanrının iradesine bağlıdır. İnsan doğanın bir parçasıdır ve doğa kanunlarına boyun eğer. Var olan her şey daha önceden planlandığını savunan Spinoza, özgürlüğü yok sayarken önceden planlanmış bir yazgıyı ön plana çıkarmıştır (Kasapoğlu, 2008).

Kader konusu, düşünen, sorgulayan ve anlamlandırma çabasında olan tüm insanlar için tartışılabilen problemlerden biri olmuştur (Alkış, 2016). Düşünce sistemi bakımından İslam inancında, irade özgürlüğü çok sınırlandıran ve katı bir kadercilik anlayışını benimseyen ve insan iradesinin varlığını kabul eden bunun yanında ilahi iradenin de farkında olan farklı grupların varlığından bahsedebiliriz. Örneğin tarihsel süreçte felsefi akımlara ve teorilere temel olan Cebriye (zorlamacılar) anlayışı kaderi insanın uymak zorunda olduğu Allah’ın planı olarak benimsemişlerdir. Yani kendi kaderlerini belirleme özgürlüğüne sahip olmadıklarını savunmuşlardır. Cebriye’ye göre insanlar yaptıkları faaliyetlerde özgür değillerdir, olan olaylar ve durumlar üzerinde hiçbir yetkiye sahip değillerdir. Canlı varlıkların cansız varlıklardan hiçbir farkı yoktur, canlı varlıklar da cansız varlıklar gibi hiçbir irade göstermeksizin kendilerine yazılan rolleri yaşarlar (Kasapoğlu, 2008). Maturidi anlayışına göre ise eylemi iki taraflı düşünebiliriz. İnsana ait olan tarafı irade, seçim ve yönelim iken Allah’a ait olan tarafı yaratmadır (Çadırcı, 2019). Kader konusunda, İslam inancının kutsal kitabı Kur’an’da, var olan her şeyin önceden planlandığına dair ayetler mevcuttur (Mavil, 2016): “De ki: Allah’ın bizim için yazdığından başka bir şey başımıza asla gelmez” (et-Tevbe 9/51).

İnsanoğlunun yeryüzüne gelişinden beri, sürekli bir tartışma konusu olan kader ve kadercilik ile ilgili çok boyutlu bir ölçme aracının olması oldukça önemli bir husustur. Bu yüzden de kader anlayışını çok boyutlu bir şekilde ele alan bir ölçme aracına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak bu araştırmaya konu olan Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeği’nin (ÇBKÖ) Türkçe’ye uyarlanması bu çalışmanın asıl amacını oluşturmaktadır.

2. Yöntem

Bu araştırma Esparza ve diğerleri (2015) tarafından psikometrik incelemeler neticesinde geliştirilen “Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeğini” Türkçeye uyarlama çalışmasıdır. Bu bölümde adı geçen ölçeğin Türkçeye uyarlama sürecine ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması sürecini çeşitli psikometrik özellikler noktasında ele alan nicel araştırmanın betimsel tarama deseniyle gerçekleştirilen bir ölçek uyarlama çalışmasıdır. Buradaki amaç, araştırılmak istenen olgunun ayrıntılı bir şekilde ifade edilmesidir. Bununla birlikte, geliştirilen ya da uyarlanan yetenek testleri ve tutum testleri gibi araştırmalar da betimsel araştırma grubu başlığı altında değerlendirilmektedir (Büyüköztürk vd., 2019).

Örneklem Grubu

Çok Boyutlu kadercilik Ölçeğini Türkçe’ye uyarlamak için yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışması için 18-40 yaş arasında ki 310 bireyden veri toplanmıştır. Bu bireylerden 72’si (%23,2) erkek ve 238’i (%76,8) kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Ölçme aracını eksik ya da yanlış dolduran 17 veri ise analizlere dahil edilmemiştir. İlk etapta doğrulayıcı faktör analizi için veri toplama işlemi yapılmıştır. Ayrıca ölçüt geçerliği için de veri toplanmıştır.

Çeviri Çalışması

Brislin ve arkadaşları (1973) ölçek uyarlamada aşağıdaki aşamaları izlemeyi önermişlerdir (Ekşi, Okan ve Kömürcü, 2017).

Şekil 1. Ölçek uyarlama basamakları

Ölçek bu aşamalar çerçevesinde, ilk önce ana dilleri Türkçe olan ve iyi düzeyde İngilizce bilen 5 uzman tarafından Türkçe diline çevrilmiştir. Daha sonra çeviriler dört kişilik bir ekip ile birlikte, imla kuralları, anlaşılabilirlik ve kültüre uygunluk yönleriyle değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucu ölçeğin maddelerinin Türkçe hali için uzlaşmıştır. Daha sonra ölçeğin son hali, ilk çeviriye katılmamış ve ana dili Türkçe olan iki uzman tarafından orijinal dile çevirisi yapılmıştır. Türkçe ve İngilizce dillerine çevrilmiş formlar değerlendirilerek, gerekli düzenlemeler yapılmıştır. En son olarak akademik ve dil yeterliliğine sahip iki uzmanın görüşü alınmış ve son değerlendirmelerle birlikte ölçek formunun uygulamaya hazır hali oluşturulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması için veri toplama aracı olarak ölçeğin Türkçe'ye çevrilmiş formu kullanılmıştır ve veri seti bu ölçek maddelerinden meydana gelmektedir. Esparza vd. (2015) tarafından geliştirilen 30 madde beş alt boyuttan oluşan ölçeğin amacı bireylerin kadercilik puanlarını ölçmektir. Ölçek alt boyutları; kadercilik, karamsarlık, içsellik, şans ve ilahi kontrol şeklindedir. Ölçeğin orijinalinde yapılan analizlerde en düşük maddenin yük değerinin .37 ve en yüksek madde yük değerinin .87 olduğu sonucu elde edilmiştir. Ölçeğin İngilizce ve İspanyolca versiyonları için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları iyilik uyum değerleri şu şekildedir: İngilizce versiyonu iyilik uyum değerleri: (NNFI=.97; RMSEA=.04; CFI=.976; NFI=.95; GFI=.96). İspanyol Versiyonu iyilik uyum değerleri: (NNFI=.98; RMSEA=.04; CFI=.980; NFI=.93; GFI=.95).

Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında elde edilen istatistiksel verileri analiz etmek için SPSS for Windows 25.0 ve AMOS 24.0 paket programlarından yararlanılmıştır. Ölçek iç tutarlılığı için Cronbach Alpha katsayılarına bakılmıştır. Kapsam geçerliği için uzmanların fikirleri dikkate alınmıştır. Yapı geçerliği için de doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır.

3. Bulgular

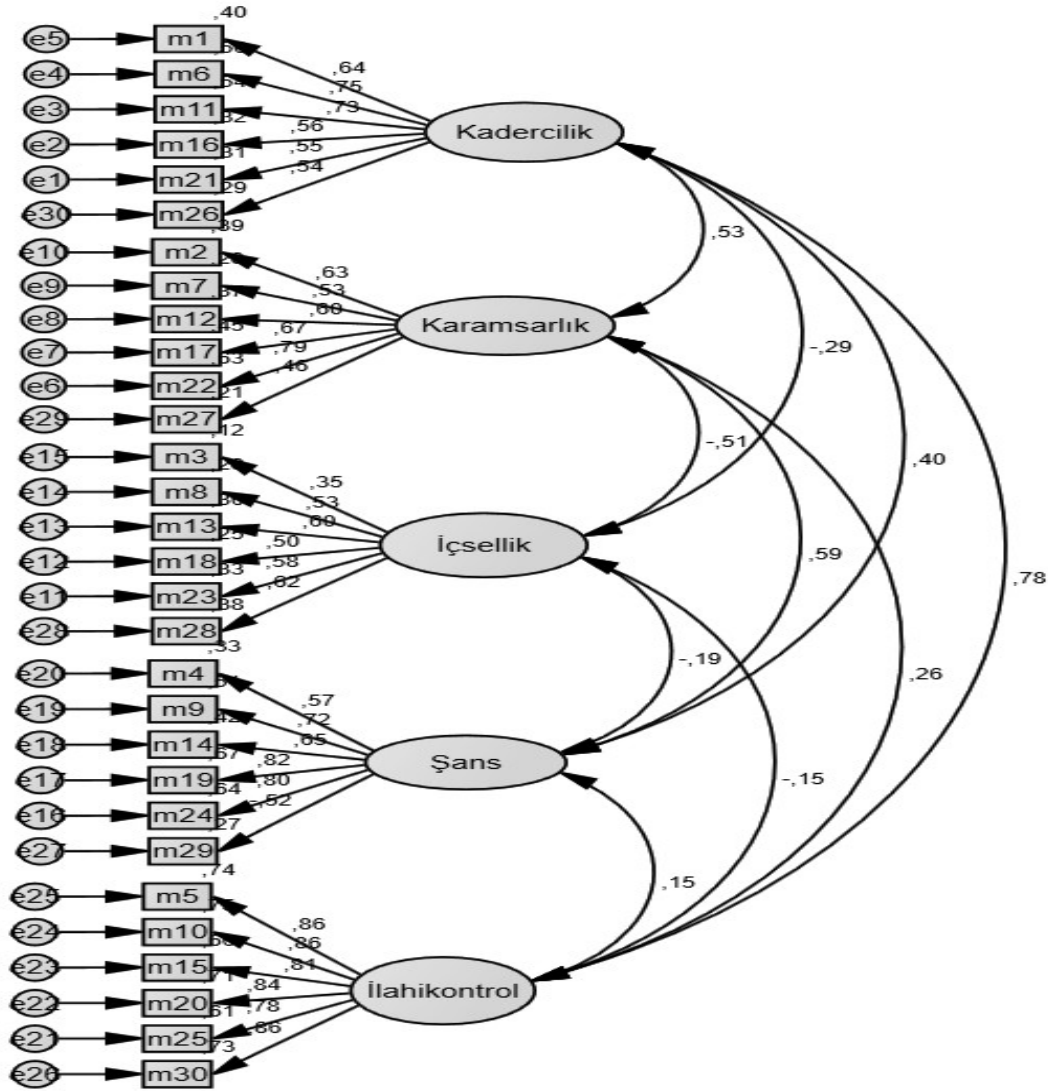
Bu bölümde araştırma kapsamında uyarlanan Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeği'nin uyarlama süreci ele alınmıştır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması için yapılan işlemler ve istatistiki bilgiler belli bir düzen içerisinde sunulmuştur.

Geçerlilik Doğrulayıcı Faktör Analizi: 30 madde ve beş alt boyuttan meydana gelen Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeği için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Sürekli verilerin kullanıldığı çalışmalarda, normal dağılıma uyması hasebiyle çoğunlukla kullanılan kestirim yöntemi Maximum likelihooddur ve bu yöntemde verinin sürekli ve normal dağılım göstermesini gerektirir (Çapık, 2014). Doğrulayıcı faktör analizi kullanılmasıdaki asıl amaç, ölçeğin orijinal haline sadık kalarak Ölçeği Türkçe'ye uyarlamaktır. Bu sebepten dolayı açıklayıcı faktör analizine ihtiyaç duyulmamıştır. Ölçek için yapılan doğrulayıcı faktör analizinde ölçeğin beş alt boyutlu 30 maddeli yapısı test edilmiş ve gerekli olan sonuçlar incelenmiştir. Elde Edilen sonuçlara göre, ölçeğin beş alt boyutlu ve 30 maddeli yapısının Türk kültürüne göre doğrulanmıştır. Ölçek maddelerinden elde edilen en düşük madde yükü .37 iken

en yüksek madde yükü ise .86 şeklinde bulunmuştur. Ölçek alt boyutlarının birbirleriyle olan korelasyon sonuçlarına bakıldığında; içsellik alt boyutunun diğer boyutlarla negative

korelasyon sağladığı görülmektedir. Diğer alt boyutlar arasında genel olarak pozitif bir korelasyon söz konusudur.

Şekil 2. Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeği Path Diyagramı

Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeği'nin beş faktörlü ve 30 maddeli yapısı yapılan doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanmış ve istenen değerler arasında uyum indeksleri elde edilmiştir ($X^2/sd=1,982$; $p<.000$; $RMSEA=0.056$; $RMR=0.099$; $CFI=0.908$; $GFI=0.855$; $IFI=0.910$). Schermelleh-Engel, vd. (2003)'ün uygun gördükleri değerler ve çalışmanın uyum indeksleri aşağıdaki tabloda listelenmektedir.

Tablo 1. Standart Uyum İyilik Ölçütleriyle Araştırma Verilerinin Kıyaslanması (Schermerh-Engel, vd. (2003))

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Araştırmada Elde Edilen Uyum Değerleri
c2/df	$0 \leq c2 \leq 2df$	$2df \leq c2 \leq 3df$	1,982
P Değeri	$0.05 \leq p \leq 1$	$0.01 \leq p \leq 0.05$	0.000
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.056
RMR	$0 \leq RMR \leq 0.05$	$0.05 \leq RMR \leq 0.10$	0.099
GFI	$0.90 \leq GFI \leq 1$	$0.85 \leq GFI \leq 0.90$	0.855
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI \leq 0.95$	0.908
IFI	$0.90 < RFI < 1.00$	$0.85 < RFI < 0.90$	0.910

Güvenirlilik

Ölçek güvenirliğini hesaplamak için Cronbach Alpha (α) iç tutarlılık katsayılarına ve %27'lik alt ve üst puanları arasındaki farka bakılmıştır. Bunlara ilişkin bulgular bu başlık altında sunulmuştur.

Tablo 2. Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeği (ÇBKÖ) Faktörlerinin Güvenirlilik Katsayı Tablosu

Faktör	Cronbach's Alpha Değeri
1. Kadercilik	.791
2. Karamsarlık	.775
3. İçsellik	.701
4. Şans	.721
5. İlahi Kontrol	.933

Tablo incelendiğinde, kadercilik alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı Cronbach's Alpha değeri $\alpha=.791$; karamsarlık alt boyutu için $\alpha=.775$; içsellik alt boyutu için $\alpha=.701$; şans alt boyutu için $\alpha=.721$ ve ilahi kontrol alt boyutu için $\alpha=.933$ şeklinde bulunmuştur. Bu sonuç sosyal bilimler alanında kabul edilen $\alpha=.700$ veya üstü bir değer kriterini sağlamaktadır (Büyüköztürk, 2010). Her ne kadar bu ölçekten elde edilen Cronbach alpha değerleri kabul

edilebilir durumda olsa da bazı faktörlerde orijinal ölçekten daha düşük çıkmıştır. Bu durum ölçeğin uygulandığı örneklemeyle ilgili olabilir. Yine de elde edilen sonuçlara göre, Türkçe'ye uyarlaması yapılan çok boyutlu kadercilik ölçeğinin güvenilirlik noktasında kabul edilebilir değerler içerisinde yer aldığını göstermektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Esparza ve diğerleri (2015) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeğinin İngilizce maddeleri çeviri basamaklarına uyularak Türkçe'ye çevrilmiştir. Çeviri sürecinin çift yönlü olması ve uzmanlar tarafından değerlendirilip gerekli olan düzeltmelerin zamanında yapılması, ölçek maddelerinin başarılı bir şekilde çevrildiğinin bir göstergesidir.

Türkçe'ye çevrilen maddelerden elde edilen veriler ile ölçeğin yapı geçerliliği için DFA yapılmıştır. DFA sonucu elde edilen analizlere göre ölçeğin orijinalindeki gibi 30 maddeli ve beş alt boyuttan meydana geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde DFA sonucu elde edilen uyum indeksleri ise iyi ve kabul edilebilir düzeylerde (X²/sd=1,982; p<.000; RMSEA=0.056; RMR=0.099; CFI=0.908; GFI=0.856; IFI=0.910). Esparza ve diğerleri (2015) tarafından yapılan çalışmada uyum indeksleri (X²/sd=0,610; p<.001; RMSEA=0.04; RMR=0.05; CFI=0.970; NFI=0.94) şeklinde elde edilmiştir. Sonuç olarak bu çalışma ile birlikte Türkçe'ye uyarlaması yapılan 30 maddeli ve beş alt boyutlu Çok Boyutlu Kadercilik DFA sonuçlarına göre ölçeğin yapı geçerliliği sağlanmıştır.

Uyarlanan Çok Boyutlu Kadercilik ölçeğinin güvenilirliği için iç tutarlılık katsayısına ve %27'lik alt-üst gruplara yönelik farka bakılmıştır. Beş boyutlu olan ölçeğin Cronbach's Alpha değeri kadercilik alt boyutu için $\alpha=,791$; karamsarlık alt boyutu için $\alpha=,775$; içsellik alt boyutu için $\alpha=,701$; şans alt boyutu için $\alpha=,721$ ve ilahi kontrol alt boyutu için $\alpha=,933$ şeklinde bulunmuştur. %27'lik dilimlerin t-testi de anlamlı ($t_{olumsuz\ stres}= 37,985$; $p<,001$ ve $t_{olumlu\ stres}= -10,755$; $p<,001$) çıkmıştır. Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeğinin orijinal versiyonunda iç tutarlılık katsayısı kadercilik alt boyutu için $\alpha=,76$; karamsarlık alt boyutu için $\alpha=,76$; içsellik alt boyutu için $\alpha=,80$; şans alt boyutu için $\alpha=,82$ ve ilahi kontrol alt boyutu için $\alpha=,92$ şeklinde bulunmuştur (Esparza ve diğerleri, 2015). Ölçek için elde edilen iç tutarlılık katsayılarına bakıldığında, literatürde kabul edilen değerler içerisinde yer alan sonuçlar elde edildiği görülmektedir.

Sonuç olarak Türkçeye uyarlaması yapılan Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeği için yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizlerine göre, Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeğinin Türk kültürüne uygun olduğu sonucuna ulaşılmış ve araştırmacılar tarafından kullanılmaya uygun olduğu bulunmuştur. Böylelikle Çok Boyutlu Kadercilik Ölçeği nihai olarak bilim literatürüne gerekli prosedürler çerçevesinde kazandırılmıştır.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Her araştırma çeşitli sınırlılıklar barındırmaktadır. Bu araştırmanın en önemli sınırlılığı COVID-19 sürecinde verilerin toplanmasıdır. Zira böylesi pandemi süreçlerinde bireylerin duygusal ve bilişsel süreçlerinde çeşitli farklılıkların olması beklenmektedir. Dolayısıyla her ne kadar elde edilen veri setinin normallik değerleri sağlanmış olsa da bireylerin bu dönemde verileri doldururken kadercilik eğilimleri daha ağır basabilmektedir. Diğer bir sınırlılık ise, bu araştırma için verilerin online olarak toplanmasıdır. Dolayısıyla pandemi sürecinin bitmesi ile birlikte yüz yüze yeniden verilerin toplanması bu sınırlılıklar noktasındaki endişeleri izale edecektir.

Kaynakça

Alkış, S. (2016). *Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Kaza Ve Kader Anlayışı*. Şırnak: Şırnak Üniversitesi.

- Brislin, R., W., Lonner, W., J., ve R.M. Thorndike, R., M. (1973). *Cross cultural research methods*. John Willey & Sons Pub. S.182.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (27. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları
- Çadırcı, Ş. (2019). *Kader Bağlamında İnsanın Özgürlüğü*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
- Çapık C. (2014). Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmalarında Doğrulayıcı Faktör Analizinin Kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2014; 17(3): 196-205.
- Ekşi, H, Okan, N, Mert, H. (2018). Kişisel anlam profili ölçeği kısa formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 47 (47), 157-168. DOI: 10.15285/maruaebd.325654
- Esparza, O. A., Wiebe, J. S., & Quiñones, J. (2015). Simultaneous development of a multidimensional fatalism measure in English and Spanish. *Current Psychology*, 34, 597-612. doi: 10.1007/s12144-014-9272-z
- Eryücel, S. (2018). Dini Yönelim Ve Başa Çıkma. *Turkish Studies*, 393-412.
- Kasapoğlu, A. (2008). Kur'an Açısından Fatalizm-İnkârcıların Bir Tutumu Olarak Kadercilik-. 87-107.
- Kaya, A., & Bozkur, B. (2015). Kadercilik Eğilimi Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 935-946.
- Kaya, A., & Bozkur, B. (2017). Kadercilik Eğilimi İle Özyeterlik İnancı Ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 124-145.
- Kazanç, F. K. (2007). İslâm Kelâmında İnsan Fiilleri Bağlamında Kader Anlayışı. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 125-212.
- Mavil, K. A. (2016). Güncel 'Kader' Tartışmalarına Bir Katkı. *Kelâm Araştırmaları Dergisi*, 408-442.
- Özbolat, A., & Kartopu, S. (2012). İsyân İle Teslimiyet Arasında: Ağıtlarda Kader İnancı. *Turkish Studies*, 1959-1972.
- Pirinç, A. (2018). Kazâ Ve Kader Kavramlarına Felsefî Bir Katkı: Molla Sadrâ Örneği. *Auid*, 145-176
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Test of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8 (2), 23–74.